

6. Зелененька І. «Чиї це ілюзії стенають плечима, якого народу...»: Тарас Мельничук і літературний процес 60-90-х років в Україні. Вінниця: «Едельвейс і К», 2008. 152с.
7. Зелененька І.А. Діалог у поезіях-образках Анатолія Подолинного // Літературне краєзнавство Поділля в системі сучасної освіти: стан, проблеми, перспективи: збірник наукових праць / Ред. колегія: О.М. Куцевол (голов. ред.). Вінниця, 2011. 337с. С.74-78.
8. Подолинний А. М. Вікнина. Континент-ПРИМ, 1998. 32с.
9. Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція в душі опору 1960-80-х років. Київ, 1995. 224с.
10. Подолинний А.М. Бувальщина // Вінницький край, №22015. С.4.
11. Зелененька І. А. Лицарський культ і країнознавча платформа поезії Василя Кобця // Вінницький край, №3, 2018. С. 134 – 146.
12. Квіт подільського слова. Антологія творів сучасних письменників Вінниччини. Під ред. Рабенчука В. С. Вінниця: Консоль, 2010. 544с.
13. Стоголосся. Поетична антологія Вінниччини ХХ століття. Упорядкування, вступне слово, біографічні довідки А. М. Подолинного. Вінниця: Континент-Прим, 2002. 432с.
14. Крупка В. П. Становлення Володимира Забаштанського як митця слова в естетичній парадигмі шістдесятиництва // Він серцем бачив світ. Спогади про Володимира Забаштанського / упорядник Н. Ю. Гнатюк. Вінниця: ТВОРИ, 2019. 370 с. С.273-288.

Буца Тамара

ЕТНОКУЛЬТУРНА КАРТИНА СВІТУ В ПОЕЗІЇ ВІННИЧАН ТА ЇЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНА ПАРАДИГМА

Етнічні образи, а саме одяг (власне народний, ритуальний), вишиванка та орнамент, писанка та лялька-мотанка тощо здавна стали сакральними символами українського народу, вельми важливе місце вони займають у мистецтві слова, яскраво виражені вони і в поетичній творчості вінничан, що інтерпретують хрестоматії «Подільські криниці», «Стоголосся», котрі уклав Анатолій Подолинний, антологія «Миле серцю Поділля» за редакцією Валентини Сторожук та фундаментальні праці, на які опиратимемося в ході дослідження, розвідки про красне поетичне писання подолян другої половини ХХ – першого та другого десятиліть ХХІ ст. «Чиї це ілюзії стенають плечима, якого народу?» (про поетів-дисидентів) [1] та «Подільські божичі» Ірини Зелененької [2]. Окрім названих праць, дослідженнями етнокультурних пластів українського цивілізаційного досвіду, втіленого в художній літературі нашого краю у площині останньої третини ХХ століття – початку ХХІ століття, на наше переконання, ніхто з учених не займався, тобто не підіймав так глибоко проблеми етноментальності в вінницькій поезії [2, с.4-5] в історичному зрізі на прикладі поетичних образів [1, с.7-8], а це доцільно продовжити в краєзнавстві, мовознавстві, літературознавстві, втілити в освітніх, виховних проектах, що ми й намагатимемося здійснити.

Вінницька поезія на сучасному етапі гідно й широко відображає етнокультурні, етнолінгвістичні концепції, насичуючи художню творчість українців, даючи сучасникам розуміння, наскільки багатою є українська культурна цивілізація, культура подолян зокрема, у контексті розвитку нашого народу, його державності – від найдавніших, дохристиянських часів аж до технократичного сьогодення. Поети часто-густо використовують не лише етнографізми, етнічними, так звану культурологічну архаїку, вони не просто називають явища мистецтва, ужиткової культури українців, а свідомо звертаються до національної символіки як до основи українського буття. Серед поетів найстаршого покоління, які зверталися до подібної тематики, назвемо Андрія М'ястківського, Євгена Гуцала, Петра Перебийноса, Василя Стуса, Анатолія Бортняка, Анатолія Подолинного, Василя Кобця, Володимира Забаштанського, Ніни Гнатюк, Михайла Каменюка, Ганни Чубач, Григора Мовчанюка. Наведемо тут, для прикладу, рядки з відомої поезії Петра Перебийноса, «Калинівські свистуни»:

Калинова Калинівко,
ти слухала полив'яних
горластих свистунів.
На ярмарку піпікали,
квоктали, кукурікали,
пувутькали, цвірінькали,
цигикали і тінькали,
кували, щебетали –
ось тільки не літали
калинівські свистуни [3, с.25].

Етнічна характеристика в образах, у промовистих характеристиках – це найперша ознака відображеної в художній творчості людини, хай навіть при певному схематичному чи побіжному, фрагментарному знайомстві з нею, що буде цікава історику й філологу, учневі й учителеві. У цитованій поезії етнічним образом є «калинівські свистуни», що ілюструють і Калинівку, а також Поділля, українську етніку, яку наш край увиразнює, збагачує, доповнює та колоритизує. Анатолій Бортняк у своїй поезії «У клембівських вишивальниць» уславив невелике село на Ямпільщині, що славиться не весь світ своєю неповторною технікою вишивки:

У Клембівці кольорів – як музики!
Там жінки й дівчата день при дні
вишивають Русаву галузкою
серед лугу, мов на полотні.
Пробігає гладдю оксамитною
по руслу ріка, як по канві.
А над нею сонячною ниткою
пролягла стежина у траві [3, с.42].

У ліричній поезії Ніни Гнатюк «Клембівська сорочка» розкривається справжнє символічне народне дійство, ритуал: «У клембівській хаті на світанку Вишивати вчить матуся дочку» [2, с.107]. Нитки є своєрідними метафорами, традиційними, за

кольорами, як виписано їх у відомій поезії Дмитра Павличка «Два кольори»:

Чорна нитка – борозна у полі,
А зелена – росяні тополі,
Жовта нитка – колоски вусаті,
А червона – щастя в кожній хаті...
Біла нитка – сонячна надія,
Синя – вітер, що весною віє,
Нитка фіолетова – стежина,
На якій любов моя єдина [3, с.107].

У своєму поетичному образку «Сорочка» Анатолій Подолинний зобразив знецінення вишивки, якою здавна пишається наш народ, за сюжетом твору її колись у спадок тітці Ганні, героїні твору, із якою спілкується ліричний герой, передала мати, але цим артефактом, розірваним уже, селянка доби незалежної України латає діри в мішках, призначених для зберігання картоплі. Ліричний герой апелює до духовної краси жінки, аби врятувати сорочку як історичну пам'ять:

А Боже мій, тітко Ганно,
така ви ще гарна,
вдягнули б цю сорочку
на себе чи старшу дочку [4, с.10].

Основна думка твору – глибока, філософська, афористична, ліричний герой думає про те, що:

людині мало
робити на хліб і сало.
Що треба й про пам'ять дбати
і разом з городом, садом
сорочку дівочьку з баби
онукам лишити в спадок [4, с.10].

Назви багатьох збірок віршів Ганни Чубач, як і в Михайла Стельмаха, до прикладу, ввібрали в себе реалії нашого народу: «Журавка» (1970), «Жниця» (1974), «Ожинові береги» (1977), «Заповіті землі» (1978), «Житня зоря» (1983), «Листя в криниці» (1984) тощо. Саме за назвою першої збірки колеги з письменницького коша назвали відому подолянку ясноокою Журавкою (журавка – давній жіночий символ, який тут позначає, на нашу думку, філософську задуму, світлу зажуру авторки, чим багаті її твори). Є в Ганни Чубач і поезія однойменна – «Журавка», що стала хрестоматійною:

Моя хата –в подільському житі,
Просто неба, на чорній землі.
Маю тільки думки необжиті
Та ще крила – небесно-земні.
Підіймаюся в небо щоранку
І в жита опускаюся знов.
Моя хата не має ганку,
Тільки має тепло і любов.
Моя хата не має стелі –
Залітають сніги і дощі.
В ній і сум, і години веселі

Розбентежують спокій душі.
Зустрічаю піснями врочисто
Косовицю врожайного літа.
Я – не жінка з великого міста,

Я – журавка з подільського жита [3, с.51].

У середньому поколінні виділимо символічні вірші Миколи Дмитренка, Тетяни Яковенко, Валентини Сторожук, Петра Зарицького, Володимира Горлея, Тетяни Приймасюк, Олександра Височанського, Наталі Струтинської. Визначною тут є, звичайно, хрестоматійна академічна поезія Тетяни Яковенко, написана, так би мовити, в дусі Ліни Костенко, «Барвінкова любов»:

Знов у пам'яті виник,
Мов за давнього страх,
Синьоокий барвінок
На старих цвинтарях,
Де запались могили,
Похилились хрести,
Де ночами світились
Чорні лики святих.
Між старого штурпаччя
Забур'ячених ям,
Усміхається наче
Барвінковий туман,
Як Господня ласка
Ця небесна блакить –
Де барвінок прослався,
Там уже не болить!
І манила й лякала
Шалина таїни.
Ми його не топтали -
Милувалися ним!
Задивлялися мовчки
Звіддала крадькома
В барвінкові очі

Тих, кого вже нема... [5, с.533]

Авторка вдало підсумовує про сакральне значення цієї рослини: «Де нога не ступає, Там, напевно, сам Бог». Серед так званого молодшого покоління виділимо тих, хто, зрозуміло, став відомим у ХХІ столітті: Катерина Калитко, Віталій Борецький, Ірина Зелененька, Юрій Сегеда, Катерина Девдера, Віктор Крупка, Руслана Мельничук, Ольга Зайцева, Валентина Гальянова, Вікторія Гранецька, Сергій Татчин. Ірина Зелененька як науковець і як авторка капілярної, а також імагологічної, інтелектуальної поезії вміло переплітає етнічні та біблійні мотиви. Яскравою ілюстрацією є поезія «Дерева моєї землі», де авторка «вдягла» різні породи дерев у регіональні костюми:

молоді дубки у сорочках навипуск
з вишивкою у маніжках
у вовняних свитах плісом обшитих
як волиняки:

про мушкети мріють
і до Січі збираються...
граби-подоляни
в сорочках із грубого полотна
заполочню всіяні
у камізельках
кланяються сонцю
солом'яними капелюхами [2, с.138]

Як бачимо, розпочинає авторка з Січі, до якої тягнуться з різних куточків України, із цього правічного героїчного оплоту українства, а далі опоетизовує рідне Поділля, від нього перемістивши увагу до Полтавщини:

один ясенюк-полтавець
у куцо́му ко́жушку
(з короткими до ліктя рукавами)
та в лейбику;
на нього посідали горобці
із купелі-пилюки –
немов аплікації сап'яну...
од землі тягнуться кольорові
вовняні нитки синичок:
очі – пацьорки
закликають у тїнь до клена
дощик [2, с.138]

Ще одна знахідка письменниці – Опілля, яка іноді плутають за звучанням із Поділлям, однак мова йде про Галицьку землю, від неї авторка переходить до зображення Слобожанщини:

а клен – джигун;
несе свій любці-ліщині
дивовижно холодні
росяні баламути
стає собі серед узлісся:
ніби з Опілля
у двоколірних чоботях-чорнобривцях
кожух у нього жовтогарячий
червоним унизу вишитий...
а скраю бук
зі Слобожанщини вернувши
розмову їхню підслуховує
вуса підкручує – на ньому
душоґрійка з кольорового ситцю
у плечах – із шовку
а ще тканий пояс
штани вибійчані... [2, с.138]

Цікаво, що ідейна частина поезія – традиційна, християнська:

стали дерева-парубки
у літо чубаті
а довкола трави – ніби постолі
кайдани та черевики
помолилися «Отче наш...» ;

за ними тумани потяглися солодко
волоками [2, с.138]

Отже, вінницька подільська поезія – багатюща царина для етнокультурних досліджень, особливо нині, адже вона розвивається, поповнюється все новими іменами [7]; такі дослідження по-новому здатні посприяти осмисленню мистецтва слова та ролі історії, етнології, лінгвістики, етнолінгвістики, психоісторії [7] в ньому, що, без сумніву, якісно збагатить не доне покоління сучасників, підкріпить починання.

Етнічна ідея на сучасному етапі розвитку людства часто формується навколо думки про неповторність кожного краю, кожного міста й села, навколо тих правічних образів, які стали відображенням ключових моментів ідентифікації українців як європейців, що вельми важливо розтлумачити не тільки пересічним читачам, а й школярам. Це ключ до збереження державності.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Зелененька І. «Чиї це ілюзії стенають плечима, якого народу...»: Тарас Мельничук і літературний процес 60-90-х років в Україні. Вінниця: «Едельвейс і К», 2008. 152с.
2. Подільські божичі: посібник-хрестоматія із вивчення подільської поезії останньої третини ХХ – початку ХХІ ст. / Наукові статті, коментарі та укладання І. А. Зелененької. Вінниця: ТОВ «Твори», 2019. 332с.
3. «Миле серцю Поділля». Поетична антологія. Ред.: Валентина Сторожук. Вінниця: Книга-Вега, 2006. 160 с.
4. Подолинний А. М. Вікнина. Континент-ПРИМ, 1998. 32с.
5. Квіт подільського слова. Антологія творів сучасних письменників Вінниччини. Під ред. Рабенчука В. С. Вінниця: Консоль, 2010. 544с.
6. Стоголосья. Поетична антологія Вінниччини ХХ століття. Упорядкування, вступне слово, біографічні довідки А. М. Подолинного. Вінниця: Континент-Прим, 2002. 432с.
7. «Інверсія серця» – із покоління двотисячників: Хрестоматія зі сучасної молоді української літератури. / Упорядкування, вступна стаття, біографічні та літературно-критичні статті Ірини Зелененької. Вінниця: ТП «Едельвейс і К», 2016. 226с.

Кравчук Людмила, Козельчук Лариса

СПОГАДИ ВІКТОРА ПРИХОДЬКА ПРО ОЛЕКСАНДРА ОЛЕСЯ

Видатний поет Олександр Олесь (1878–1944) – одна з найяскравіших постатей української еміграційної громади у чеських землях 1920–1940-х рр. Вивчення його життя і діяльності в еміграційних період залишається важливим завданням, чому сприяє залучення нових джерел мемуарного характеру. Серед них важливе місце посідають спогади В. Приходька «Олесів «Книгоцентр» про один із епізодів еміграційського життя поета [6].

Віктор Кіндратович Приходько (1886–1982), родом із с. Княжпіль (нині – Кам'янець-Подільського району Хмельницької області), здобув правову освіту, працював у Волинському земстві, згодом – судовим слідчим з цивільних справ Кам'янець-Подільського окружного суду. З початком Лютневої революції 1917 р. активно включився в український рух, очолив відділ народної освіти Подільського губернського земства, у серпні 1917–квітні 1918 р. –